

Neistraženo nezatražena reportaža

Mogu li budan sanjati?

Onaj ko želi biti pticom, valjalo bi, za početak, da izgradi gnijezdo visoko na grebenu.

S.H.

Zaista, godinama smo, bar mi sa prostora bivše zajedničke države koja je bezuspješno pokušavana biti uspostavljena u tri navrata, bili zasipani ideološkim predrasudama o Albaniji Envera Hodže. Zemlji bez budućnosti i zemlji sa izmanipulisanim istinama.

Da bi se, zatim, desilo buđenje. Kako u Albaniji, tako i na prostoru bivše Jugoslavije. No, i to buđenje je bilo različito, zavisno od države nastale na prostoru na kojem su himnu „Hej Slaveni“ morali pjevati, unutar prividnog *bratstva i jedinstva*, i oni koji sa Slavenima zaista nisu imali nikakve, ama baš nikakve, veze. Ipak, to je priča za istorijske/povijesne/historijske analize.

Da se pokušam usmjeriti ka buđenju koje je na ovim prostorima bilo za neke bolno, a za neke ne. Za treće je bilo prividno u stanju eutanazije, a za četvrte itekako krvavo. Peti su čekali rasplet iza ugla nadanja dok su šesti, baš kao i baklje na grbu države koja je otišla u istoriju utopije, sagorili čekajući. Ostavljam vama, poštovani čitatelji, da odaberete za vas šta vam najviše odgovara od navedenog, a ja odoh budan sanjati.

Mudrost nadanja

Elem, početi reportažu ispunjen predrasudama je veoma teško. No, s druge strane ispisati retke činjenicama što vrve je izuzetno lako. Vidjevši ih vlastitim očima, čuvši ih vlastitim ušima i osjetivši ih svim čulima. Albanija je zemlja nade. Kakve?

One iste nade koja je ugašena na drugim prostorima. Da li je to zbog toga što se radi o relativno mladoj državi koja upravo ove godine obilježava 100 godina od kada su očevi nacije u Vlora potpisali dokument o nezavisnosti? Da li je to zbog toga što su punih četrdeset godina stremili imploziji koja se pretočila u eksploziju alternativnih nadanja današnjice? Da li je to zbog toga što, kao osobnosti ilirskog predznaka, osjetiše da je konačno vrijeme da i oni postanu nacionom podržavljani i osvješteni? Kao najstariji, da dragi moji Slaveni, kao najstariji živući narod na ovim prostorima kojem smo mi, upravo mi Slaveni (Južni, prije svega) mnogo toga oduzeli. Mnoštvo je pitanja, a odgovor se nalazi u naslovu ove reportaže. Koju još nisam ni počeo pisati. Zbog čega? Jer me je istina vizije u neposrednom suočenju sa realitetom zapljusnula toplim talasom nade da je moguća alternativa mraku koji živimo. Ne, ne želim prejudicirati stvari, ali ono što vidjeh tokom sedmodnevnih putešestvija prostorima etničke Albanije nije bio plač za izgubljenim. Nije bila želja za tuđim. Nije bilo okrivljavanje drugih. Nije bilo licemjerje sopstvenih nakana. Nije bio pulsirajući damar bića koje nestaje. Nije bilo...

A sve je bilo upravo drugačije od onoga što sam očekivao. Kakvo?

Albanija, sunčana strana

Albanija je prije dvadeset godina izašla iz mraka komunističke utopije. Albanija danas ima 500 kilometara auto-puta koji se povremeno prekida veoma kratko, ponegdje u vrletima prekrasne zemlje, a što izgleda kao vapaj odlazećih misli. Koje nestaju, nestaju...Bosna i Hercegovina ima 40 kilometara autoputa koji gradi eto, već deset godina. I još uvijek gradi, ponosna na mrak demokratije koji proživljava. Dok njeni vlastodršci opstaju u svojim zelenim, crvenim i plavima bojama stvarajući duginu boju suludih nakana, nestanku što streme, bez obzira bile one lijeve i/ili desne političke opcije.

Albanija je zemlja sa mnoštvom Hotela¹ u izgradnji, ali i onih izgrađenih. Zatvorite oči i pomislite da ste u sobi sa klimom, raskošnog kupatila i uljudne usluge. Uz izvanrednu hranu i piće. Sunce i more. Ne, niti je to Monte Carlo, ali ni Nica, akamoli Napulj, Budva i/ili Split. Radi se o Sarande², malom mjestu na jugu Albanije, udaljenom 711 kilometara³ od najsjevernije tačke ove male, velike zemlje. Probudena iz mraka, eksplodirala je u svojoj svojoj nevinosti rascvjetavši se u laticama mogućih alternativa.

No, ne treba se zavaravati. Kao i svaka druga država tzv. „tranzicije“ i u njoj egzistiraju ostaci prvobitnog oblika kapitalizma, post-feudalnog društva koje poznaju samo one koji vladaju i vladane. Ali, kako i sam vidjeh, osjetih, čuh...ovdje to i nije važno. Jer ne vidjeh tužnih lica. I nisam šetao samo prostorima usmjerenim onima sa ljestvice više klase. Bijah i u klasičnim fast-food restoranima, ali i *high-class restorante*. Razlika je samo u načinu predstavljanja željenih proizvoda. Kvaliteta je veoma slična.

Osmijeh nade

Osmijeh na licu domaćina me nerijetko podsjeti na prostore kojim obitavaju oni Slaveni, Južni, sa početka ove priče. Sa Jadranskog mora. Gdje nerijetko imate osjećaj da bi najbolje bilo da vam pošalju žiro račun na koji da izvršimo uplatu za boravak na odmoru i da i ne dolazimo. Samo bi im smetali, zar ne?

Ovdje, ako zaboravite svog bežičnog miša za lap-top na stolu gdje ste provjeravali posljednje E-mail poruke, šef osoblja restorana trči za vama dvije stotine metara vičući...“Mister, mister...” i da bi vam ga sav zadihan uz osmijeh predao, dok ostajete zbunjeni. Ovdje, u Bosni i Hercegovini, bi ga ostavio na policu uz očekivanje da se vratite po njega.

Cijene su „*halo Bing, kako brat*“⁴, sitnica. Ness kafa je 1,5 Eura što je i za sarajevske pojmove normalna cijena. Pivo znakovitog naziva „Tirana“ kvalitetom, ali i cijenom kao naše, Sarajevsko. Dakle, dobro, a jeftino. Egzistirajuća kasina, raznovrsne noćne ponude od noćnih do disko klubova su *conditio sine qua non*

¹ Info: <http://albania-hotels.edialtour.com/hotels/albania/city/29/gj/gj2/title/Hotels-in-Saranda-Albania>

² Populacija 40,200 (2004) dio Sarandskog distrikta koji čini devet općina, odnosno mnogo većeg Valonskog okruga

³ Potrebno je malo dotjerati put od Himare do Sarande, ali zar ni u Francuskoj i Hrvatskoj nema serpentina (Pelješac i/ili južna Francuska) a idemo i tim putevima?

⁴ Čuvena sentenca iz stripa o Alan Fordu (Max&Bunker)

ovdašnji. Galerije, privatne i državne, uz izložbe znanih i neznanih umjetnika dobijaju svojevrstni zamah *inspiratio* svakim danom. Od Galerija primijenjenih umjetnosti do Galerije satire...Od Hotela sa desetak soba čije cijene su zaista prihvatljive i variraju između 20 i 40 Eura za polupansion, do onih deseterospratnica što blješte blindiranim staklima u različitim bojama gdje cijene ne prelaze 85 Eura za jednodnevni polupansion...Uređeni priobalni pojas grada koji je sav obgrlio *Porto Edu*⁵ nas vodi do mogućnosti da iz sobe idem ka prvom nivou prema doručku....zatim se spuštam na nivo kafića nekih desetak metara dalje, i po ispijanju kafe, lagano se upućujem sljedećih desetak metara dalje birajući ležajku i suncobran dok mi pogled ide po mirnim vodama Jonskoga mora zagledan u planine obližnje Grčke, Krfu stremeći. Kupajući se u moru nimfi. Opijajućih stremljenja.

Sarande je udaljena od Bosne i Hercegovine autobusom punih 20 sati...ali, vjerujte, da vrijedi se i toliko voziti. Iako potpisnik ovih redova jeste naučen avionom putovati, od Sarajeva, preko Osla do Vankuvera i nazad, preko Ciriha, Beča, Rima, Zagreba i Beograda i dalje. Zbog čega je toliko, prividno, udaljena ne treba kriviti stanovnike Albanije već ukazati vlastima države Bosne i Hercegovine, ali i Albanije da nešto urade po tom pitanju. Zamislite zemlju koja nema komunikaciju sa državom koja je veoma blizu nje. Čak se ni iz Podgorice u Crnoj Gori ne može autobusom doći do Albanije. U Sarajevu, pak postoje pojedinci, koji prevoze i osoblje Ambasade Albanije u BiH do Ulcinja na samoj granici Crne Gore i Albanije. Oni se zatim prebacuju do Skadra i dalje do Tirane. Ovako, interes koji ne postoji za uobličavanje redovnih autobuskih linija ide na dušu turističkih i autoprevozničkih kompanija koji još ne iskazuju potrebu za neotkrivene dragulje u neposrednoj blizini bosanskohercegovačke granice, ali i vice versa, za naše komšije iz Albanije, dok nam nude Kubu i krstarenja morima svijeta⁶. Nemajući ništa protiv navedenog, samo ću reći da „*ne vidimo šumu od drveta*“. Grijeh činimo jer, iako samo naizgled daleko, Albanija je veoma blizu.

---

⁵ kako se ova luka zvala u vrijeme Musolinijeve Italije

⁶ Naravno, postoje pojedinačni „izleti“ turističkim turama, ali potrebno je imati redovnije, stalne linije koje povezuju zemlje. Prijedlog: Sarajevo_Podgorica_Tirana_Atena, ako je moguće uskladiti potrebe i mogućnosti.

„Put putuje Latif aga sa jaranom...“

Čak i kada putujete iz Sarajeva autobusom do Prištine, ne bi bilo loše svratiti u Novi Pazar na domaću kaficu, zatim se zadržati u Prištini, gradu procvjetalih nada i, zajedno sa domaćinom, kolegom i prijateljem Mexhidom Mehmetijem, posjetiti Prekazi i mjesto pogibije Adema Jasharija, borca za nezavisnost Kosova*, zatim do Turbeta Sultana Murata koji strada na Kosovu Polju zajedno sa Carom Lazarom 1389.g. i otići do Gazimestana unutar objedinjavanja različitosti u samo tridesetak kilometara vazdušne linije. Iza toga krenuti put Prizrena i Tirane, proći ljubazne granične kontrole, i imajući osjećaj da prolazite tunelom koji dijeli Francusku i Italiju ispod Alpa, proći dužinom od 6 kilometara koji je građanima Prištine omogućio da za nešto manje od tri sata (umjesto dosadašnjih sedam) budu na prelijepim pješćanim obalama Drača u Albaniji. Popiti kafu u Draču i nastaviti ka Vlora (Valonskom okrugu), posjetivši „*Kuću očeva nacije*“, očima plešući po Mediteranu, Jadranskom moru i sve do Juga, Jonskome moru hitajući.

I ako kažem da sam tek na par mjesta vidio bunkerčiče koji podsjećaju na vrijeme mraka koji je svoje otiske ostavljao punih četrdeset godina, uz ljubazno osoblje *Sharr travel* agencije iz Prištine koje nam je nudilo besplatna osvježenja u obliku sokova i kolačića tokom puta autobusom, neću vas prevariti.

Suveniri na obali variraju od klasičnog kiča do zahtjevnih oblika koji predstavljaju prostor i vrijeme nastanka. Tišina i mirnoća kojom vam vaši domaćini žele pomoći je irealna. Toliko nestvarna da sam ne samo jednom pomislio da sam zaista negdje drugdje a ne u Albaniji, zemlji mraka, ondašnjeg.

Zatim vas domaćini odvedu desetak minuta dalje, ka samoj granici sa Grčkom, u Butrintu⁷, grad istorijske patine o čijoj istoriji/povijesti/historiji postoje oprečna mišljenja kako albanskih istoričara, tako i grčkih. Bilo bi dobro da pokušaju pronaći kompromis. Da ne budu kao Slaveni, Južni, ovdašnji.

---

⁷ Butrint je naseljen još u prapovijesti, a bio je i grčka kolonija, rimski grad i sjedište biskupije. Vrhunac je doživio u 4. st. pr. Kr. kada je brojao oko 10,000 stanovnika. Iz tog vremena očuvane su kiklopske zidine (6 m), akropola, Asklepijevo kazalište i hram, te oko stotinu natpisa na starogrčkom. Nakon što je proživio godine prosperiteta u Bizantskom carstvu, kratko vrijeme su ga okupirali Mlečani (1386.). Napušten je u kasnom srednjem vijeku kada se u njemu stvorila močvara koja je polako okupirala grad i prijetila bolestima. Ponovno su ga otkrili talijanski arheolozi I. Ugolini, P. Marconi i D. Mustili, koji su pokrenuli sustavna iskopavanja od 1928. do 1941. godine koja su dovršili albanski arheolozi nakon Drugog svjetskog rata. Pokazalo se da su mulj i močvarna vegetacija zaštitile brojne vrijedne spomenike. Današnja arheološka lokacija je prepuna ostataka koji predstavljaju svaki od razdoblja u kojima se grad razvijao. Info: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Butrint>

Epilog si mouve

Naravno, odmah će se vrli pitac neki upitati: Kako je sve to moguće? Da li je ovaj autor kupljen na ovaj ili onaj način? Ko mu je platio put? Ko ga je nadahnuo inspirativnom vizijom? Odgovor je veoma jednostavan. Ne pošavši sa namjerom da pišem reportažu, krenuo sam kao učesnik na Festival poezije⁸ u Sarandi, pozvan od strane prijatelja i kolege Bardhyla Maliqija, na kojem se okupilo četrdesetak pjesnika iz šesnaest država svijeta. No, to je neka, druga, također, lijepa, iskrena i esencijalno prihvatljiva priča, koju možete vidjeti na WWW stranicama DIOGEN pro kultura magazina, *gledajući i čitajući fotografije i filmske zapise*.

Ova, pak priča, je za čovjeka, koji je obišao mnoštvo država „sa ove i one strane bare“, sve samo ne san. U Albaniji.

I još nešto. Volio bih to ponovo učiniti. Budan sanjati. Da...

Sabahudin Hadžialić

gl. i odg. urednik

DIOGEN pro kultura magazin

28.6.2012.

DIOGEN pro kultura magazin

<http://www.diogenpro.com>

***Reportaža objavljena u DIOGEN pro art magazinu broj 23.
(str.29-38), od 29.6.2012.g.***

---

⁸ Jonska muza-Južna Poezija 2012, Edicija 6.